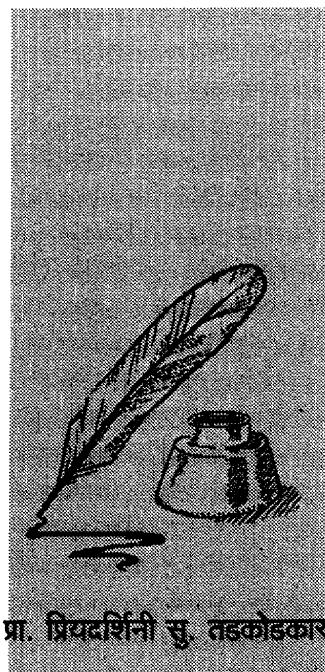

कोंकणी नवलिकेसंबंदांत कांय विचार

कादंबरी आनी नाटक हे गद्य साहित्याचे दोन महत्त्वाचे अशे मुखेल प्रकार. कोंकणी कादंबरीन कांय वर्सापियली शंबरी गांठली. जाल्यार पोरू (2013) नाटकान शंबरी पळयली. एदुआर्दु जुळे द ब्रून हांची 'क्रिस्तांव घराबो' ही रोमी लिपयेतली पयली नवलकाणी जाल्यार 'संवसार बुड्डी' ही नागरी कोंकणीतली पयली कादंबरी तांच्या उप्रांत जायत्यो रंजनात्मक नवलकाणयो कोंकणीत रचल्यो. आतां नवलिका ह्यो निखट्यो रंजनात्मक वा वाचपामेरेनच सीमित उरुंक नात जाल्यार त्यो आता अभ्यासाचो विशय जाल्यात. आकलन करून घेवपासारख्या विशयाच्या जाल्यात. कादंबरीच्या ह्या अभ्यासांतल्यान आनी आकलनांतल्यान हेर साहित्यप्रकारांविशींच्यो आनीक कायं गजाली समजूपाक आदार जायत गेला ही समादानाची गजाल.

कादंबरी हें गद्यात्म कथनाचें खूप लांबाय आशिल्लें एक रूप. तिका कथेपरस व्हड लांबाय जायच. ना जाल्यार कादंबरी म्हणून तिका अस्तित्वाच लाबव्ये ना. हातूत निवेदनाक वा कथनाक म्हण तिका अस्तित्वाच लाबव्यें ना. हातूत निवेदनाक वा कथनाक म्हत्व आसता. तिचे मर्दीं मनशांच्या जीवितवेळ्याराचें दर्शन घड व्यापक स्वरूपांत घडेवपाक येता हाचें कारण तिचो कॅन्हास (पट/फलक) व्हड/व्यापक आसता. घडणुको, मनशां, वातावरण हांच्या आदारान मनीस जीणेकडे न संबंधित वास्तवतायेच्या विंगड पांवड्यावेल्या व्यामिश रूपांचे दर्शन कादंबरीच घडोवंक शकता. ते खातीर थळा-काळाच्या आवाठाचो उपेग हातूत केल्लो आसता.

(हांगा Novel ह्या उत्तराक खंयचो प्रतिशब्द वापरचो हाची चर्चा करना. पुण सर्वसामान्यतायेन

प्रा. प्रियदर्शिनी सु. तहकोडकार

'novel' મહલયાર કાદંબરી, નવલકથા વા નવલિકા વા ઉપન્યાસ હીચ ઉત્તરાં ધેવન હ્યા સાહિત્યપ્રકારાક પાચારતાત. હાચી નોંદ ધેવચી.)

કાદંબરીચે હે ગુણ મહલયાર તિચ્યો વિશેશતાયો. પુણ હ્યો વિશેશતાયો ગદ્ય સાહિત્યાચ્યા હેર પ્રકારાંતય મેળટાત. દેખુન તિચી વ્યાખ્યા કરપાંત કેચા કેચા આડમેલીય યેતાત હાચેં કારણ તિચો પ્રકૃતિધર્મ. આની હાચેવિશીં વિદ્વાન અભ્યાસકાંત એકમત્ત્ય આસા.

'કાર્મેલીન' આની 'અચ્છેવ' હ્યા કોંકણીતલ્યા સર્વોત્કૃષ્ટ કાદંબન્યા ઉપ્રાંત હ્યા સાહિત્યપ્રકારાંત જાયત્યા જાણાંની આપલેં યોગદાન દિલાં. ચંદ્રકાન્ત કેણી, હેમા નાયક, અરૂણ સિંગબાલ, એન્ સુહાસ, તુકારામ શેટ, મહાબેશ્વર સૈલ, નં. ધ. બોરકાર, સુજાતા સિંગબાલ, દેવીદાસ કદમ, રામનાથ ગાવડે, એડવિન ડિસોઝા, જેસ ફૅર્નાદીશ, ખડપ, જ્યોતી કુંકળકાર અશા જાયત્યા જાણાંની કોંકણીતલ્યાન કાદંબરી લેખન કેલાં. તાંચ્યો સગળ્યો કાદંબન્યો હ્યો આશયાનુસારી જાવન આસાત. ઇતિહાસિક, વિજ્ઞાનીક, સામાજિક, ચરિત્રાત્મક, રાજકી, સ્ત્રીવાદી અશો આશયાપ્રમાણ વાંટે. કરપાઇટલ્યો કાદંબન્યો કોંકણીત નાત અસેં હ્યા નવલિકાંકે પલોવન ખેદાન મ્હણચેં પડટા. આની પત્રાત્મક, સંજાપ્રવાહી અશો તંત્રાનુસારી કાદંબન્યોય કોંકણીત 'ના કે બરાબર' મહટલ્યાર અતિતાય જાંવચી ના. પત્રાત્મક આની પત્રાત્મક લેખનાચો પ્રયોગ અનુક્રમાન શણૈ ગોંબાબ આની ચંદ્રકાન્ત કેણી હાંણી કેલ્લો પુણ તાચી દખલ વ્હડલીશી કોણે ધેતલી ના આની તે ઉપેક્ષિતચ ઉરલે. ઉપ્રાંતય તે પ્રકાર કોણે કેળેવંક વ્હડલેશે નાત. સંજાપ્રવાહી કાદંબરી લેખન મરાઈંતલ્યા બા. સી. મર્ઢેકરાંસારકે - કોંકણીત કેલા આસતલેં હાચેં વિશીં મ્હાકા દુબાવચ આસા. અસેં કિત્યાક જાતા વા જાલાં હાચી કારણમિમાંસા કરપ ગરજેચેં આસા. તાંતલ્યાન ઘડયે કાદંબરી લેખનાચ્યા મળાવેલી હ્યી ઉણાકપણ પૈસ જાવણક આદાર જાંવ યેત.

કથાનક આની વ્યક્તિરેખા વા પાત્રાં હે નવલિકેચ્યા રચનેકડેન સંબંધિત ઘટક. તે તિચ્યા આશયાપ્રમાણ બદલતાત. હો આશય જરી વાસ્તવાભાસ આસત્લો જાલ્યારૂય તાંતૂત લેખકાચ્યા કલ્પનાશક્તીચો વિલાસચ આસતા. હાકાચ લાગૂન વાચપ્યાંક આની અભ્યાસકાંકય નવલિકેંતલ્યો ઘડણુકો કેચા અસંભવનીય દિસતાત. અશે જેચા જાતા તેચા તેં ત્યા કાદંબરીચેં અપેસ માનુક યેતા. જાલ્યાર ત્યો ઘડણુકો જર અપરિહાર્ય આની સંભવનીય દિસલ્યો જાલ્યાર તેં તિચેં યેસ મ્હણુક યેતા. કાદંબરીચો આશય બહુપોડી આની અનેકેંદ્રી આસતા દેખુન કથેપરસ કાદંબરીક શ્રેષ્ઠ માનતાત.

કાદંબરી તિચે નિવેદનાંતલ્યાન વાચપ્યાંસમેર સ્પશ્ટ જાતા દેખુન તિચેં નિવેદનય કશાય કશે જાલ્લે ચલના. કથાનકાચી એકાત્મતાય પ્રત્યયાક હાઈન દિવપાખાતીર નિવેદનાક સુર્વેકસાવન અખરમેરેન એક સુત્ર આસચેં પડટા. હી એકાત્મતાય એકાચ સૂત્રાચ્યા આદારાન સાદપાક યેતા. દેખુન બરાવેપી તીન સૂત્રાંચો આદાર ધેતા. તાંતૂન એક સૂત્ર કાલ્લાંચે. હાકા લાગૂન કાદંબરીતલ્યો ઘડણુકો તો સલગતાયેન સંંગપાક શકતા. તે ખાતીર તાકા વ્યક્તિચિત્રણાચો આદાર ધેવચો પડટા. પુણ થંયચ્યો ઘડણુકો જાયત્યા મનશાંચ્યા સંદર્ભાત્મિત ઘડટાત દેખુન થંય મુહેલ વ્યક્તી મધ્યવર્તી માનૂન હેરાંકડેન તિચે સંબંદ જોડચે પડટાત. હાંતૂતલ્યો ઘડણુકો અકારણ ઘડનાત. દેખુન તાંચ્યા ફાટલો કાર્યકારણ ભાવ હ્યા સૂત્રાંચો ભાન બરાવેપ્યાક દવર્લંચે પડટા. જાચેવરવીં નિવેદનાંત ગતી યેતા આની તેં મનોરંજક જાતા. હ્યા નિવેદનાક ભાશેચેર નિંબૂન રાવચેં પડટા. ભાશેચો વાપર, તિચી વિશિષ્ટ ઘડણ તાચેવેલ્યા સંસ્કારાંતલ્યાન તાચ્યા સંવેદનશીળતાયેતલ્યાન જાતા. તી તાચ્યા પ્રકૃતીધર્મચી આની વ્યક્તિમત્વાચી ભાસ આસતા. પુણ કાદંબરીતલ્યા પ્રત્યેક પાત્રાચી ભાસ વેગલી આસતા તેચા તાકા આપણાલી ભાસ વાપરચી પડટા. તી તાચ્યા વ્યક્તીમત્વાચી વલ્ખ આસતા. હેચ ભાશેચો આદાર ધેવન આની ઉપે

करून बरोवप्पाक कादंबरीची भास घडोवची पडटा. आनी तिच्या स्वतंत्र आनी स्वयंपूर्ण विश्वाची प्रतीती दिवंची पडटा. भाशेचे विंगडपण ताका राखचे पडटा तें ताच्या आपणाल्या भाशेच्या तांकीचेर.

आशय हो नवलिकेचो आनीक एक म्हत्त्वाचो घटक. जांतूत तिचो अवकाश (space) आवांठलेलो आसता. थोड्याश अवकाशांत खूप सांगणी कादंबरी ही बरी अशें मानतात. पुण मारीर अवकाश आनी भुगोलीक वाठार हांचेमदीं गोंदळ जावन अवकाशाबदला वाठाराक म्हत्त्व मेळटा. त्या साबारातल्यान उगतो जावपी अणभव म्हत्त्वाचो आसता हैं जेव्हा जाणवता तेव्हा अभ्यासकाच्यो कादंबरी आकलनाच्यां परिकल्पना बदलूकं लागल्यात हे कळटा हैं तितलेंच खरें!

कादंबरीच्या नायक-नायिका विशीच्योय कल्पना आतां नव्या काळाच्या समिक्षेंत बदलल्यात. केव्हा मनशां, केव्हा सैम जाल्यार केव्हा वाठार हो कादंबरीचो नायक जाता. अस्तुरी प्रथान नवलिकेंत अस्तुरी हीच नायिका आसता. कोंकणी नवलिकेन हाची दखल घेतल्या पुण फावो तितलें म्हत्त्व ह्या घटकाक दिवन फुडे लेखन जावंक ना.

वयर उल्लेख केला ते प्रमाण भास आनी निवेदनपद्धत हे कादंबरीचे आनीक दोन घटक. तांचेय स्वरूप कादंबरीच्या आशयाप्रमाण बदलता. देखीक महाबळेश्वर सैल आनी देवीदास कटम हांच्या कादंबरींत काणकोण, कारवार वाठारांतल्या बोलींचो वापर केल्लो मेळटा. ताणे ह्या दोगांयच्याय साहित्य कृतींक एक विशिष्ट आयाम आनी बळगें दिलां. पुण कांयकडेन वाचप्यांक कांय उतरांचे अर्थ स्पष्ट जायनाशिल्ल्यान रसभंग जांव येता. (पुण आतां नव्या काळांत अशे उतरावळीची वळख वाचप्यांन दवरुकं जाय हेव्य मत्त मान्य जावपाक लागलां इतलेंच सत!)

नवलिकेवेल्या ह्या सुपुल्ल्या लेखांत लेखक आनी ताची कृती हांच्या सांगातान ती वाचपी वाचप्यांचोय विचार जावचो अशें म्हाका

दिसता. लेखक-वाचक आनी समीक्षक हे तीन घटक एकमेकांकडेन संबंधित आसतात. लेखकाचो जीविताचो अणभव, ताची निर्मणेची प्रक्रिया आनी ताणे समाजाच्या, संस्कृतायेच्या दायजाचो केल्लो स्थीकार वा अस्वीकार ह्या सगळ्यांकडेन वाचपी आपणाल्या एका विशिष्ट दृष्टीकोणातल्यान पळयता. आनी ते प्रमाण तो त्या कादंबरीचें आकलन करून घेता. ताच्यो बरोवप्पाकडल्यान कांय अपेक्षा आसतात. त्यो म्हळ्यार त्या साहित्याक नैतिक अधिष्ठान आसरें, तंत्रूतल्यान वाचप्याक व्यापक जीवनदृष्टी मेळची. वाचप्याक अंतर्मुख करपाची आनी कलात्मक खोशी दिवपाची तांक ते कृतींत आसची. जीविताचे जे अणभव कादंबरीकार बरयता तांत्रुल्यान भौसाच्या जीणेंचे दर्शन जांवचें, जीणेंतल्या, समाजांतल्या नव्या नव्या प्रस्नांचे आनी संघशर्चिं भान ह्या साहित्यान दिवचें, साहित्याकडेन वास्तव नदरेन पळोवंचे ह्यो त्यो कांय अपेक्षा. वाचपीय आतां चड सुजाण जायत आसा हाचीय ही गवाय म्हळ्यार जाता.

लेखक-वाचका संगातानच समीक्षक आनी वाचक हांच्या नात्यांचोय विचार अर्विल्ल्या काळांत कादंबरी लेखनाच्या संदर्भात जावंक लागला. देखून बरोवप्पांनी आपणाल्या लेखन प्रक्रियेतल्या ह्या म्हत्त्वाच्या घटकाकडेन दुर्लक्ष करू नये अशें म्हाका दिसता. कारण समीक्षक वाचप्यांच्याय मुखार वचून ते कृतीचें मूल्यमापन करता आनी तिचो समग्रतायेन अभ्यास करूकं शकता. तोलेगीत एकेतरेचो आस्वादक आसता. ताका कादंबरीचो आशय आनी रूप ह्या दोगांचेय म्हत्त्व आकळलेले आसता. देखून तो वाचप्यांक कादंबरीच्या आशया सांगातान तिच्या रूपाचें आकलन करताच आनी तिचें आस्वादन कर्शें करचें हाचें मार्गदर्शनय करता. कादंबरी आनी वाचक हांचेमदलो साकव जावपाचें काम समीक्षक करता: आनी बरो समीक्षक वाचप्यांक कृतीच्या सर्दीर्यथळांची जाणविकाय करून दिता. ही अशी समीक्षा एकेतरेची नव निर्मणीच आसता. लेखक

घडोवपाचेंय काम समीक्षक करता तशें वाचकय घडोवपाचे काम तो करता जाणेकरून वाच्यांक आनी बरोवप्यांक अधिक प्रगत्यं लेखक आनी वाचपी अनुक्रमान मेळपाची शक्यताय तयार जाता.

बरोवपी-वाचपी आनी समीक्षक असो त्रिकोण गृहीत धरतकच आनी तांतत्यान येवपी संभावना गृहीत धरतकच कांय प्रस्न उप्रासप सभाविक थाता. कोंकणीत कादंबरी वा नवलिका हो साहित्यप्रकार इतलो फाटीं कित्याक आसा? कोंकणीत एक आडवाद सोडल्यार (युगसांवार) इतिहासीक कादंबरी लेखन कित्याक जायना? विज्ञान-कादंबरी आनी किशोर कादंबरीच्या लेखनाकडे खंयचोच कोंकणी कादंबरीकार कित्याक वळूक ना? गोंयात आशिल्यो अंथश्रद्धा पैस करपाखातीर कोणे कादंबरीचें बरप केलां काय? गोंयांत पावलां कणकणी उप्रासपी प्रस्न, बायलांच्यो विंगड विंगड समस्या, बाल गुऱ्हेगारी, पर्यटन, खण उद्देग, तरणाट्यांची मानसिकताय, अनैतिकताय हेर संस्कृतायेचो निष्ठानिष्ठ प्रभाव, तरणे पिळगेंचे स्थानांतरण, जाणत्या लोकांची उपेक्षा आनी तांचे प्रस्न, परिव्यक्त विद्यवा, घटस्फोटित, एकटेपालकत्य, लैंगिक शोशाण, समलिंगी संबंध, दर्याविळेवयली जीण, शिंदळकी, भ्रष्टाचारी जीण, भ्रष्ट राजकारण अशे आनी आनीक जायते विशय जळां मळां शिंपडून आसात जांचेर कादंबरी बरोवंक येता. पुण हे विशय उपेक्षित पडल्यात हाचीय कारणां सोदपाक जाय.

त्याचबरोबर तरणे पिळगेंत वाचनाची वा साहित्याची आवढ कशी निर्माण करची हाचेरेय विचार जावपाची गरज आसा. आमी वाचक घडोवपाचे यन्त्र कित्याक करनात? हाची कारणां सोदपाची गरज आसा. साहित्य मनांचेर संस्कार करता हो विचार मर्तींत दवरून ते नदरेन आमचेकडेन प्रयत्न कित्याक जायनात हाचो गंभीरतायेन विचार करपाची वेळ आयज उप्रासल्या.

निमाणेकडेन 'कादंबरी' हे संज्ञेन दोळ्यांमुखार येवपी साहित्य प्रकार हो कविता, कथा, नाटक, जीण, आपजीण हांच्यापरस वेगळो आसा. हें समजूनय ताचें नकसूद वेगळेंपण सांगप मात्स्ये कठीण जाता. कादंबन्यो चडशो रंजक प्रवृत्तीच्यो आसूनय कोंकणीतल्यो चडशो कादंबन्यो ते तरेच्यो नात. त्यो चडशो वास्तववादी प्रवृत्तीच्यो सामाजीक कादंबन्यो आसात. खंयच्याय शिल्प वा चित्राप्रभाण तिच्या कलारूपाची मीमांसा करपाक येना हाचें कारण तिचे घडणुकेत जीणे विशीच्या जाणविकायेचे संदर्भ आसतात. ती कलाकृती देखून तिचेमदीं कलातत्त्वांय आसतात. हो गजाली भायरावन तिचो विचार केल्यार ती वाह्यमीन कृती न्हय असें म्हणवें पडटले. कादंबरीत मनशांच्या जीवितवेळ्हारांचें दर्शन घडटा. देखून ती समजून घेवपाखातीर हेर ज्ञानशाखांचो आदार घेवपाची गरज उप्रासता. देखीक मानसशास्त्र, समाजशास्त्र, अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र बी. ह्या शास्त्रांतल्या सिद्धांतांच्या आदारान कादंबरीतल्या मनशांच्या जीणेच्या वेळ्हाराची संगती लावप म्हळ्यार कादंबरीचें आकलन करून घेवप अशें जायना. देखून कादंबरी हो साहित्याचो प्रकारच असो आसा की जाचो साबार आंगानी आनी तरांनी अभ्यास करूंक येता. आकलनाच्या संदर्भात वाच्याक आनी अभ्यासकांक आव्हानां दिवपाची व्हड तांक ह्या साहित्यप्रकारांत आसा ह्या निर्णायक मताचेर आमीं पावतात इतलेंच खरें!

* * *